

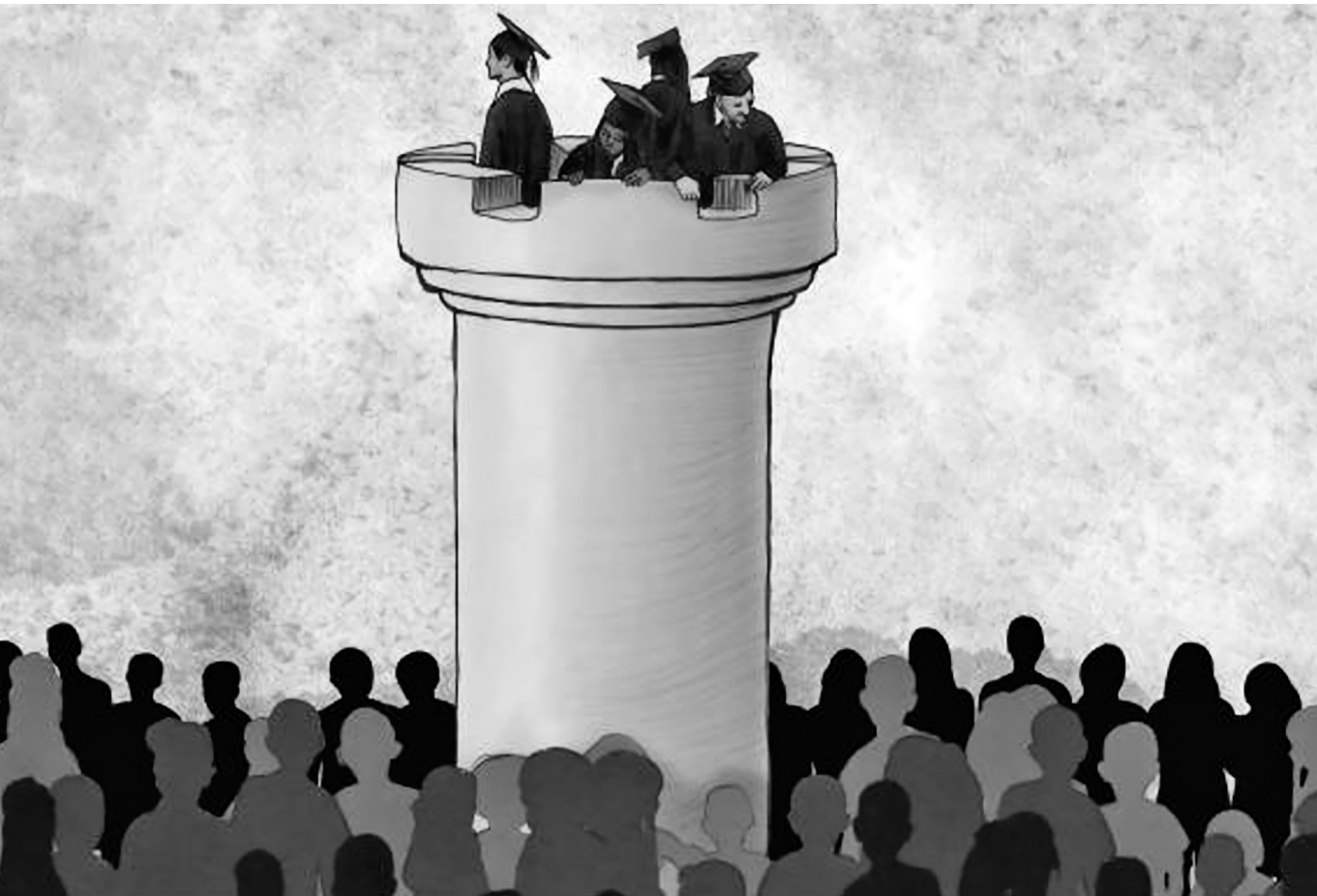
ÚJ TUDOMÁNYOS PARADIGMA

S O M K U T I B Á L I N T

Az utóbbi időben bárki, aki egy kicsit is követi a tudomány divatjait és trendjeit, megdöbbenő, sőt aggasztó folyamatok szemtanúja lehetett. A korábbi nyitott felfogást 2024-re szinte teljesen felváltotta egy merev, dogmatikus rendszer, amely igazhitűekre és eretnekekre osztja fel a tudományos világot. Bár a továbbiakban leírt jelenségek leginkább a társadalomtudományokban érhetőek tetten, de megjelentek a természettudományok területén is, elég csak a klímaváltozással kapcsolatos hisztérikusan merev álláspontra gondolni, ahol az adatok eltérő értelmezésének sincs helye. Ez utóbbi területhez nemcsak azért érdemes egészséges kételkedéssel állni, mert egyes befolyásos érdekcsoportok tűzték zászlajukra, hanem azért is, mert hasonló folyamatoknak lehetünk szemtanúi, meglepő módon például a margarin esetében. Ez utóbbi kedvező élettani hatásairól és különösképpen a vajjal szembeni előnyeiről több amerikai tanulmány is megjelent még az '50-es években, amelyek eredményeit a vonatkozó kutatások pénzügyi támogatásának hiánya miatt a Szovjetunió és a keleti blokk is átvett. Csak nemrég derült ki, hogy az állítás teljesen hamis, és ezen kutatásokat a jelentős részt étolajból készülő margarin gyártásában érintett nagyvállalatok finanszírozták, méghozzá előre látható végeredménnyel. Egy szó, mint száz, a modern tudomány legtöbb területe olyanná vált, mint a sötétnek mondott kora középkor egyháza a maga megkérdőjelezhetetlen dogmaival, az újítokat sújtó boszorkányégetéseivel és a „felkent főpapok” általi kiátkozásokkal. Ez azért jelent súlyos, sőt azonnal kezelendő helyzetet, mert létfontosságú területen fenyeget lemaradással. A nyugati tudomány ugyanis azért tudott fejlődni, azért nőtt a többi civilizáció tudományos paradigmája fölé, mert a saját eredményeit is folyamatosan megkérdőjelezte. Napjaink tudományos világa azonban már nem a humanista reneszánsz és felvilágosodás kori mintákat követi, hanem egy olyan világot idéz, amelyet emezek a középkor viszonylatában joggal kritizáltak s tartottak elavultnak. Az a folyamat, melynek során a korábbi értékeitől elfordult nyugati világ a tudományt tette új istenné, hosszú és külön elemzést igényelne, ezért most csak a tényt rögzítem, de a káros felfogás egyértelmű és kimutatható.

DOGMATIKUS PARADIGMA

Azok a túlkapasok, mint mondjuk a *l'art pour l'art*, öncélú, homályosan megfogalmazott szövegek szaksajtóban való megjelenése, amikről még a szerkesztők sem merik beismerni, hogy nem tudják megfejteni értelmüket, nemcsak a jéghegy csúcsát képezik, hanem a bekövetkezett krízis egyértelmű jelei. A folyamatra a jobboldali elhajlással semmiképpen nem vádolható 444 szakblogja, a Qubit már évekkkel ezelőtt rámutatott. A kisebb, akkortájt nem elég

Elefántcsonttorony –
A tudományos elit elidegenedése
a társadalom többségétől
([LinkedIn](#))

nagy felháborodást kiváltó esetben több kutató az akkor még csak embrionális állapotban lévő mesterséges intelligencia segítségével – akkori nevén szöveg-generátorral – írt tíz cikket. A divatos szakkifejezésekkel telezsúfolt, értelmetlen irományokból négy (!) is átment a kettős vak *peer review*-n is, aztán nagy tekintélyű tudományos lapokban jelent meg. Utóbbiak nagy szégyenére.

Tudományos dogmák

E jelenség jól illusztrálja az értékeit és hitét veszített nyugati társadalmak passzivitását egy olyan jelenséggel szemben, amely egyértelműen káros hatásokkal jár. A szabad vita helyett dogmává merevedett szabályok miatt olyan jelenségek mérésére is vannak törekvések, amelyek rendkívül nehezen vagy egyáltalán nem mérhetőek. Az ebből a felfogásból már a '70-es évekre kialakult *publish or perish* – azaz „publikálj, vagy pusztulj el” – olyan járvánnyá és méreggé vált, amely a mérhetőség utáni küzdelemben teljesen arányt tévesztett. Vajon a tudását kitűnően átadó, jó előadó a hasznosabb tudós vagy a többieket idézgető tanulmányokat egymás után gyártó kutató, aki jóformán meg sem tud szólalni? Ki járult hozzá a tudomány fejlődéséhez, egy korszakos művet alkotó szerző vagy több tucatnyi, sőt százasaival legyártott, teljesen értelmetlen tanulmányt publikáló favágó? Mert a jelen rendszerben egyértelműen az utóbbi. Sőt! Aki nincs benne a brancsban, annak esélye sincs még sima szakkönyvet sem írni, nemhogy korszakalkotó művet. Ha mégis megírná, nos, megjelentetni biztosan nem fogja tudni, mert nem felelne meg a „tudományos követelményeknek”. De ki fogja a remekműt és a felesleges tanulmányok nyilván sarkított kérdését eldönteni? Milyen számsor alapján fogják meghozni ezt a döntést? Az egymást idézgető, a farkába harapó kígyóhoz hasonló, érthetetlen, tényleges tudományos eredmény nélküli cikkek tömegének szerzői? Ez az állapot, ami jelenleg fennáll, biztosan nem szolgálja sem a társadalom, sem a tudomány érdekeit.

Ugyanezt a folyamatot – az inkább művészet, mint tudomány kategóriába tartozó – hadtudomány területén is fel lehet ismerni. Amerikai katonai körök és elemzők már évek óta figyelmeztetnek a szcientifikáció veszélyeire egy olyan, nehezen számok közé szorítható tudományterület esetén, mint a katonai vezetés vagy a biztonságpolitika. Maga a szcientifikáció Peter Weingart alapvető 1997-es meghatározása szerint az a folyamat, melynek során a tudományos „igazságkeresés” szellemében létrehozott rendszeres és ellenőrzött tudás használata és igénybevétele gyakorlatilag az összes többi alrendszerben folytatott tevékenység fő legitimációs forrásává válik. Magyarul dogmává. Azonban a hadtudomány és más társadalomtudományok területén a legtöbb esetben egész egyszerűen nincs lehetőség a folyamatok precíz előrejelzésére és megértésére, még kvalitatív vagy kvantitatív technikák alkalmazásával sem. Elég bizarr lenne *online*, valós időben, élőben kutatni egy háborús övezet lakosságának érzelmeit az éppen folyó hadműveletek hatásáról a mindennapi életükre.

És itt álljunk is meg egy pillanatra, mert fontos ponthoz érkeztünk! Nem véletlenül beszélnek kulturális háttértől függetlenül a „háború művészetéről” Szun-cétől kezdve Machiavelliig a legkülönbözőbb szerzők. Bár tagadhatatlan, hogy van tudományos része a hadművészetnek, elég csak a „szállítási probléma” néven ismert matematikai módszerre gondolni. Ez utóbbi segítségével eltérő helyen elhelyezkedőt áruk ismert távolságokra történő leghatékonyabb kiszállítását kell megoldani. Ezt a logisztikai problémát már a 18. században felismerték, de megoldani csak a II. világháború alatt sikerült. Azonban a tudományosan igazolható módszereket használó részterületek eredményes katonai műveletbe való összehangolása a történelmi tapasztalatok alapján sokkal inkább az ösztönös tehetség kategóriájába tartozik, mintsem a bárki számára elsajátítható, minden körülmények között ugyanazt az eredményt hozó egyenletek, azaz a tudományok közé.

Visszatérve a szcientifikációra, a mérhetetlen mérhetővé tétele utáni esetlen hajsza eredménye volt először az impakt faktor, majd az ennek továbbfejlesztéseképpen született Hirsch-index. Az impakt faktor a tudományos folyóiratok színvonalát jelző mérőszám, amit az alapján határoznak meg, hogy a benne megjelenő cikkekre hányszor hivatkoztak más folyóiratok cikkeiben. Hivatalosan az impakt faktor egyenlő az adott évben kapott hivatkozások számával, elosztva az előző két évben publikált cikkekével. A Hirsch-index a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) szerint:

„A h-index, amelyet Jorge E. Hirsch, a kaliforniai San Diego Egyetem fizikusa ötlött ki 2005 augusztusában, az idézettség egyszerű mérését szolgálja. Egy kutató Hirsch-indexe h , ha h darab olyan cikke van, amelyek mindegyikére legalább h hivatkozás történt. Ha tehát egy kutató h -[Hirsch-]indexe 21, akkor huszonegy olyan publikációja van, amelyekre külön-külön legalább huszonegy hivatkozás történt. A h-index kiszámításának módja: sorba állítjuk a publikációkat, első helyen a legtöbb idézetet kapott közlemény szerepel, és a sorrend az idézetek csökkenő számában folytatódik. A h-index azon publikáció sorszáma, melynek az idézői legalább annyian vannak, mint a sorszám.”

Érti ezt valaki? Hogy tovább-bonyolítsuk a helyzetet, az impakt faktor annyira nem használható (de mégis használják), hogy az MTMT szerint „értéke erősen szakterületfüggő, ezért azonos szakterületű folyóiratok összevetésére célszerű használni, de egy adott cikk (vagy szerző) minőségére nem lehet következtetni belőle”. Mivel valahogy mégis rangsorolni „kell” a szaklapokat, létrejött az SJR. Ezt a szaklapokat besoroló mutatót az SCImago Journal & Country Rank nevű, ingyenesen elérhető portál az Elsevier Scopus adatbázisára épülve adja ki folyóiratokról és országokról, tudományos mutatóikat rangsorokba állítva. Az SJR elsősorban azt mutatja, hogy egy folyóirat az adott szakterületi rangsorban az élről számított melyik negyedbe esik: az első (Q_1), a második (Q_2), a harmadik (Q_3) vagy utolsó negyedbe (Q_4). A magyar egyetemek az oktatók értékelésében

**nem szolgálja
sem a társadalom,
sem a tudomány
érdekeit**

kizárólag az angolszász egyetemek minősítését alkalmazzák, kizárólag az angolszász egyetemek oktatói által uralt Q-besorolású folyóiratok számítanak. Ennek folytán a szakkönyvek írása már nem is igazán tudományos teljesítmény, és döbbenetes módon a magyar társadalomtudományban igazán a külföldön megjelent Q-s folyóiratok számítanak, az itthon magyarul megjelent folyóiratoknak pedig szinte nincs is értéke. Logikus, persze, mert abban nincs profit. Ez volna a tudománymetria.

Mindezt a rendszert a túlbonyolított adminisztráció csak tovább tetézi. Akinek nincs DOI indexe, regisztrációja, azzal szóba sem állnak. De mi is ez? A DOI rövidítésű *digital object identifier* egy állandó és egyedi azonosító, amely egyértelműen azonosít tárgyakat, jelenségeket és személyeket az ISO szabvány szerint. Hogy mit keres egy ipari fogalom, azaz a minőségbiztosítás illetően megoldása az oktatásban, arról csak ötleteink lehetnek. A tudománymetria szerint mindenkinek rendelkeznie kell ilyennel, bár az adott személy pontos adatai, tudományos háttere kiderül önéletrajzából, azaz affiliációja bárki számára elérhető. Nagyon sajnálom a John Smith nevű tudósokat, de ne kelljen néhányuk miatt teljesen felesleges köröket futni, és egy teljesen felesleges rendszert felállítani, finanszírozni. Az már valóban csak hab a tortán, hogy a független kutató fogalmát a rendszer egész egyszerűen nem ismeri. Ha nincs egyetem vagy kutatóintézet, amihez csatolni lehetne az adott személyt,

Üvegkalkitka –

A Közép-európai Egyetem (CEU) épülete a budapesti Nádor utcában, 2017
(Wikimedia Commons / Elekes Andor)

besorolhatatlan marad, azaz az nem választható opció, hogy valaki a saját kényére-kedvére, saját finanszírozásában működjön kutatóként.

Megint csak jól mutatja a dogmává merevedett tudományos felfogást, hogy bárki, aki meg meri kérdőjelezni ezen mérőszámok tudományos hasznosságát, az a tudománytagadó ellenség kategóriába kerül. Aki nem hiszi, kérdezzen utána bármely tudományterületen, hogy hány olyan tudós található az adott szakterületen, aki rendkívül magas idézettséggel rendelkezik, ám gyakorlati tudása, amelyet a való életben is fel tud mutatni, szinte alig különbözik az átlagemberektől. Az erre a folyamatra ráépülő monetizáció, a nagy cégek, kiadók és egyebek megjelenése a tudományos lapok területén, csak még tovább növeli a káoszt. Korábban a szaklapok horrorisztikus, több ezer eurós előfizetői díjai napjainkra olyan befizetős rendszerré alakultak, ahol a szerzőknek kell hatalmas összegeket fizetniük, hogy már ellenőrzött cikkük megjelenjék. Ezt nyilván csak az egyetemek támogatásával tudják megtenni, azonban ez a rendszer újabb állami és egyéb oktatási célokra fordítható (köz)pénzek nagyvállalatokhoz való vándorlását jelenti. Plusz egy további áttörhetetlen akadály a független, önálló kutatók előtt. Arról nem is beszélve, hogy ha egy jelentős profitot ígérő, de szakmailag nem jelentős, illetve egy nem fizető, de szakmailag komoly eredményeket felmutató cikk között kell választani, akkor a szerkesztőség döntése egyértelműen az elsőre fog esni.

Politikai dogmák

A fenti, önmagukban sem éppen apró problémákon túl a tudósok között egyértelműen eluralkodott az a szélsőségesen liberális, életidegen és a bevezetőben bemutatott módon kirekesztő gondolkodás, amelyben a másképp gondolkodókat – *horribile dictu* konzervatívokat – eleve háttérbe szorítás és mellőzés sújtja. Norman Stone angol történész bőven tudott volna erről mesélni. Mivel ez a jelenség napjainkra nyugatvilág-szerte általánossá vált, érdemes egy kicsit jobban megismerni.

Úgy tűnik, hogy a folyamat kezdete az 1940-es, '50-es évekre nyúlik vissza, amikor a kommunizmus még vonzó alternatívának tűnt, és a nyugati világ politikai-gazdasági vezetése okkal tartott attól, hogy egy kommunista hatalomátvétel demokratikus úton történik meg. Az átlagember és különösen a baloldali átlagszavazó semmit sem tudott arról, hogy a Szovjetunió hallani sem akart független vagy önálló pártokról/mozgalmakról, mindent saját befolyása alá akart rendelni. Emiatt óriási veszéllyel járhatott volna egy demokratikus úton történő, szovjetszimpatizáns baloldali fordulat. A nyugati elit válaszul demokratikus megoldást választott, amelyben a baloldali érzelműeket nem deportálták, börtönbe zárták vagy ellehetetlenítették, hanem egyszerűen kiszorították a politikai-gazdasági döntéshozatalból, és az oktatásban engedtek teret nekik. A Frankfurti Iskola és a hozzá hasonló, egyértelműen kriptokommunista felfogást valló szellemi irányzatok fokozatosan átvették az oktatás felett az irányítást, olyan szinten, hogy napjainkra például sem a szociológiában, sem az antropológiában, de még a pszichológiában sem nagyon lehet találni konzervatív tudósokat, tanárokat, pláne professzorokat (Szilvay Gergely több cikkében is foglalkozott a jelenséggel).

Jogosan merül fel a kérdés, hogy kell-e nekünk ennyi és ilyen, elefántcsonttoronyba zárkózó (társadalom)tudós? Mi haszna a köznek a befizetett adójából az orrukat fennhordó, belterjes, kirekesztő tudósokból, akik legtöbbször az észszerű felvetéseket is gondolkodás nélkül söprik le, mert nem illeszkedik ideológiailag szélsőségesen elfogult világnézetükbe? Akik a politikai paletta egyéb, demokratikus nézeteit vallókat kirekesztik? Ez a nyomás a meglévő kritikusokat is elhallgattatja, mert félnek, hogy azokon a körökön kívül kerülnek, amelyeken kívül szó szerint jelenleg nincs tudományos élet, a „tudomány felkent őrzői” ugyanis mindent megtesznek, hogy az alternatívákat ellehetetlenítsék. Nem állítom, hogy az elburjánzó, népszerű áltudományok nem játszanak a kezükre, de az, aki figyeli a divatos témák körüli diskurzust, pontosan látja, hogy bőven lenne hely tudományos módszerekkel alátámasztott, ám eltérő vélemények megformálására.

ÚJ TUDOMÁNYOS PARADIGMA

A tudomány a közérdeke, az egész társadalom érdekében kell, hogy dolgozzon. Egy tudós tudása annyit ér, amennyi hasznosul belőle. Nincs abszolút önmagáért való tudás, ahogy nincs önmagáért való igazság sem. Ennek a mára önmagáért élő, a tudományt az egyértelmű kirekesztés céljával a laikusok számára elérhetetlen bonyolultságba emelő paradigmának minél hamarabb véget kell vetni! Ez az elitista, kirekesztő, belterjes és pénzorientált rendszer nem csak a tudomány társadalmi hasznosságát veszélyezteti súlyosan, hanem egyben a magas falak mögé történő bezárkózással az újra való nyitottságát is megszünteti, amely egyébként már látható lemaradást okozott például az európai kutatás-fejlesztés területén. Thomas Kuhn tudományelméleti művét széles körben elfogadják, hát mondjuk ki most mi is, hogy új tudományos paradigmára van szükség! Mikor szakadtunk el, és miért nem térünk vissza a valódi pluralizmushoz, a nyilvánosság előtt folytatott nyílt vitákhoz, a társadalom számára hasznos témákhoz és a közérthető tudományos nyelvezethez? Röviden tehát, még egyszer, új tudományos megközelítés kell, a régi már menthetetlen. Azt mondják, minden elemzés csak akkor ér valamit, ha három kritériumnak felel meg. Leírja a problémát, rámutat az okaira, és megoldást javasol. Az első kettő túl vagyunk, jöjjön a harmadik.

Klasszikus tudás –

A Pollack Mihály által tervezett soponyai Zichy-kastély könyvtárszobája, 1902
(Fortepan / Zichy)

Öt tézis az új tudományos paradigmáért

1. A *publish or perish* gondolkodást meg kell szüntetni. Ennek nyilvánvaló feltétele, hogy szét kell választani a kutatót és az oktatót. Ez nem jelenti azt, sőt kifejezetten feltételezi, hogy van átjárás a két kategória között, azonban egyszerre a két feladatot egy személytől nem lehet elvárni. Számtalan kitűnő tanárt láttam a felsőoktatásban, akinek kifejezetten gondot okozott annyi ideig szó szerint a fenekén maradni, hogy egy terjedelmesebb könyvet megírjon, de egy adott korszak, terület bármelyik nyomtatásban megjelenő szakértőjét kenterbe verte jó stílusú, közérthető, tömör és jegyzetelhető (!) előadásaival. Logikusnak tűnik, hogy a felsőoktatás szereplőitől (oktatók, kutatók) az adott karok egy félévvel előre és legalább egy félév hosszúságra kérjenek nyilatkozatot tervezett tevékenységekről – ez a javaslat persze csak vitaalap. De összemოსni az oktató-előadó és a kutató-elemző, egymásnak sokszor homlokegyenest ellenkező elvárásait, feláldozni egyértelmű előnyöket a mérhetőség oltárán, tovább már nem fenntartható gyakorlat. Nyilvánvalóan a kutatási időszakát élő elemző vagy kutató tevékenységéről valamilyen formában be kell, hogy számoljon. Egy fél év alatt (ha már az oktatást hagyományosan szemeszterekre osztják) két, minimum egy-egy szerzői ív terjedelmű tanulmány megírása az adott témában semmiképpen sem nevezhető túlzónak. Ez utóbbi abban az esetben is igaz, ha a kutatás hosszabb ideig tart, és célja egy nagyobb mű létrehozása. A részeredményeket, rész-következtetéseket, új felfedezéseket minden további nélkül ilyen formában az olvasóközönség elé lehet tárni.
2. Meg kell szüntetni a társadalmi hasznot nem hozó, állami pénzen fenntartott büfészakokat. Azon elméleteknek, amelyek például a párizsi olimpián látható anomáliákat, azaz a női számokban versenyző férfiakat nemcsak lehetővé teszik, hanem kifejezetten támogatják is, egyszerűen ki kell tagadni a tudományos közegből. Persze, ha van olyan unatkozó amerikai milliárdos filantróp, aki saját költségére folytatni kívánja ezeket az áltudományos kísérleteket, megtiltani nem lehet neki a finanszírozást, de tudományos elismertségüket akkor is meg kell szüntetni. Nyilván arról, hogy mik a női és férfi feladatok, illetve szerepek – különösen korunk változó időszakában – lehet és kell is értelmes, akár tudományos diskurzust is folytatni, de ezt nem uralhatja semmiképpen egyetlen, ráadásul élet- és valóságidegen felfogás. Pláne nem olyan, ami szembemegy a biológiai tényekkel. Ezzel párhuzamosan – természetesen a *terminus technicusok* megtartásával – közelebb kell vinni a tudományos nyelvet a mindennapi életben használt beszédhez, ugyanis az a tudomány ér valamit, ami a mindennapi életben hasznosulni tud. Minél többen értik meg, miről is folyik a tudományos diskurzus, annál könnyebb egy adott elmélet vagy újítás esetleges kisebb hibáit kijavítani. A tudás demokratizálódása miatt ugyanis számtalan olyan embert találhatunk, aki képzett szakembereknél is jobban ért egy-egy szakterülethez. Ez utóbbi ugyan elsősorban a társadalomtudományok esetén igaz, de a mindennapi életben a professzionális és gondolkozó felhasználók komplex műszaki problémákra is legalább olyan hatékony megoldásokat tudnak javasolni, mint a képzett mérnökök.
3. Vissza kell hozni a korábbi évszázadok nyilvános vitakultúráját, ahol az új és az általuk megkérdőjelezett régi elméletek a nagyközönség, tehát definíció szerint a laikusok előtt kerültek megvitatásra. Ezzel véget lehetne vetni annak a tudományos szempontból értékelhetetlen, pizslicsáré és pitiáner, ám széles körben elterjedt szokásnak, hogy vita helyett egy adott tudományos mű forrásainak, idézeteinek számát és megadásuk pontosságát kifogásolják. A szerző, a cím, a megjelenés éve és helye, valamint a kiadó és az oldalszám egyértelműen elég az idézet forrásának pontos beazonosításához. Aki tudományos művet olvas, bizonyára elég felkészült ahhoz, hogy ha ezek eltérő sorrendben vannak megadva, a hivatkozás akkor is

megállja a helyét és megtalálja tárgyát. Nyilván a hivatkozások egy művön belüli következetes alkalmazásából, illetve a visszakereshetőség szempontjaiból nem szabad engedni. A nyilvános viták segítségével nemcsak a másik nézőpontjának megértését és elfogadását, hanem a zárt ajtók mögött suttymban, egyéni érdekek mentén meghozott, a tudománnyal szemben egyéni érdekeket szolgáló, kiderülésük esetén utólag óriási felháborodást kiváltó, a tudomány hitelességét jelentősen aláásó eseteket is – legalább részben – meg lehetne előzni.

4. Nem egyszerű kimutatni, sőt talán nincs is összefüggés a tudás demokratizálódása és a felsőfokú végzettség és általánosságban véve a tudományos fokozatok devalválódása között, azonban ami száz évvel ezelőtt az érettségi volt, az mostanra az egyetemi, főiskolai végzettség lett, és ami korábban a felsőfokú végzettség volt, az most PhD-nek felel meg. Bár száz éve sok esetben és területen a klasszika-filológiából vagy matematikából jól felkészített érettségizők még többet is tudtak, mint sok jelenlegi diplomás. Ettől függetlenül jelentős társadalmi költségekkel jár, hogy sokan szereznek olyan képesítést, amelyet később nem használnak föl. Ezeknek jelentős része állami, azaz térítésmentes oktatás keretén belül szereztetik meg. Ez a problematika nyilván sokkal szélesebb körű és érinti a munkaerőpiacot, a társadalmi elvárásokat, a kulturális/civilizációs értékek kérdéseit is, azonban a nagybetűs tudomány sem vonhatja ki magát e probléma megoldásából.
5. Végül, de nem utolsósorban, nem számíthatunk arra, hogy a Nyugaton hosszú évtizedek alatt kvázi az előző rendszer kommunista beágyazottságához hasonló mély állásokat kiépített, Magyarországon pedig tapasztalatok szerint kirobbanthatatlan pozíciókat betöltő, merev és elitista tudományos elit harc nélkül fogja feladni privilégiumait. Bár vonzóan egyszerű lenne megpróbálni egy tollvonással átadni a múltnak gondolkodásukat, ismerve a folyamatokat, egy darabig elkerülhetetlen a két tudományos paradigma – az elavult régi és a társadalomhoz közel álló új – párhuzamos jelenléte. Ezért jelölésben is különbséget kell tenni közöttük. Szívem szerint az összes jelenlegi tudományos fokozathoz, fogalomhoz, titulushoz hozzátennék egy *c* mint konzervatív betűt, hogy ezzel különböztessem meg a kettőt. Ezzel csak az a probléma, hogy az új paradigmát követők egy jelentős része nem feltétlenül lenne konzervatív. Alternatív javaslatként *t* mint tradicionális vagy *r* mint reformált előtagok is szóba jöhetnek, de kiérlelt koncepció híján nyitott vagyok a javaslatokra. Az ügyben megkérdezett szakértő szerint Európának régebbi és jelentősebb felsőoktatási hagyományai vannak, mint a jelenleg uralkodó angolszász fel fogásnak. A jelen rendszerből kihagyott, kirekesztett vagy figyelmen kívül hagyott (nem nyugati) egyetemekkel közösen kellene elindítani új társadalomtudományi folyóiratokat, tanulmányozni, hogy náluk milyen módszerei vannak az oktatók értékelésének, illetve a szakértői tevékenységét az oktatók minősítésében sokkal jobban figyelembe kellene venni. Ebben a folyamatban logikus első lépés lenne (csak hogy a szűkebb pátriámban maradjak) egy új tudományos diszciplína kialakítása (*changing world order*), és ezt kellene kutatni közösen, erre irányuló kutatói hálózattal, benne kiemelten a nagy, nem angolszász egyetemek oktatóival. Ezen keresztül a tudományos publikációk terén meg lehetne törni a kiemelt amerikai–brit egyetemek uralmát. Ha működik, akkor ezt a paradigmát ki lehetne terjeszteni a társadalomtudomány egyéb területeire is.

**társadalomhoz
közel álló,
új tudományos
paradigma**

Summa summarum, minél tovább halogatjuk a fenti változások megkezdését, annál jobban lemaradunk a felesleges és ideológiailag motivált elemekkel nem terhelt olyan országok tudományos teljesítménye mögött, amelyek nem a most uralkodó nyugati paradigmához tartoznak. ■